

રૂપરેખા

- 11.0 ઉદ્દેશો
- 11.1 પ્રસ્તાવના
- 11.2 વેતનનો અર્થ
- 11.3 વસ્તુ મૂલ્યનિર્ધારણ
- 11.4 વહેંચણીનો સિમાંત ઉત્પાદકતાનો સિધ્ધાંત/નિયમ
  - 11.4.1 સિધ્ધાંતનો ઉદભવ વિકાસ
  - 11.4.2 ધારણાઓ
  - 11.4.3 વેતન નિર્ધારણ-અનુસૂચિ દ્વારા
  - 11.4.4 આકૃતિદ્વારા રજુઆત
  - 11.4.5 સિધ્ધાંતનું મહત્વ
  - 11.4.6 સિધ્ધાંતની મર્યાદા
- 11.5 સારાંશ
  - ★ ચાવીરૂપ શબ્દો
  - ★ તમારી પ્રગતિ ચકાસો
  - ★ તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો (જવાબો)
  - ★ સંદર્ભ

11.0 ઉદ્દેશો :

આ પ્રકરણના અભ્યાસ બાદ તમે :

1. વેતનને વિશાળ અર્થમાં સમજી શકશો.
2. સિમાંત ઉત્પાદકતા તથા વેતનના વહેંચણીના સિમાંત ઉત્પાદકતાના સિધ્ધાંતને જાણી શકશો.

11.1 પ્રસ્તાવના :

ઉત્પાદનના જુદા જુદા સાધનો જેવા કે જમીન, મૂડી શ્રમ અને નિયોજકને ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવા બદલ વળતર ચુકવવામાં આવે છે. જેમાથી શ્રમિકને ઉત્પાદન કાર્યમાં ભાગ લેવા બદલ જે વળતર ચુકવવામાં આવે છે તે વેતન તરીકે ઓળખાય છે. શ્રમિક ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિમાં એક મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે. આથી

તેને યોગ્ય વળતર પ્રાપ્ત થવું પણ જરૂરી છે. આ ઉપરાંત વેતન શ્રમિકની ખરીદશક્તિ તથા તેનું જીવનધોરણ નક્કી કરનારું પરીબળ છે. આથી શ્રમિકને તેની કાર્યક્ષમતા તથા તેની સિમાંત ઉત્પાદકતા પ્રમાણે વળતર મળવું જરૂરી છે, જેથી શ્રમિકોનું શોષણ પણ ન થાય, તેની સાથે સાથે ઉત્પાદન એકમના માલિકને પણ વધુ પડતર રકમ ન ચુકવવી પડે તે રીતે વેતન મળવું જરૂરી છે. અહીં આપણે વેતન તેમજ વેતનનો સિમાંત ઉત્પાદકતા સિધ્ધાંતને સમજવાનો પ્રયાસ કરીશું.

11.2 વેતનનો અર્થ :

વેતન શબ્દનો ઉપયોગ વ્યવહારમાં આપણે ઘણી બધી વાર કરતા હોઈએ છીએ અને તેને આપણે નાણાકીય વળતર એવા અર્થમાં લઈએ છીએ. પરંતુ અર્થશાસ્ત્ર મુજબ માત્ર શારીરિક શ્રમ જ નહીં પરંતુ શારીરિક અથવા માનસિક શ્રમ કે બન્ને શ્રમ કરવા માટે વ્યક્તિને જે વળતર ચુકવવામાં આવે છે તેને વેતન કહેવામાં આવે છે. બેન્ડમના શબ્દોને આ સંદર્ભમાં નોંધીએ તો “નક્કી થયેલા કરાર પ્રમાણે શ્રમિકને તેની સેવા બદલ જે કઈ વળતર ચુકવવામાં આવે છે. તેન વેતન કહે છે.” બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો ઉત્પાદનના અન્ય સાધનોની જેમ ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવા બદલ શ્રમિકને તેના શારીરિક કે માનસિક અથવા બન્ને શ્રમના બદલામાં જે કઈ પણ વળતર ચુકવવામાં આવે છે. તેને વેતન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. દા.ત શ્રમિક અથવા શિક્ષકને ચુકવાતું વેતન

11.3 વસ્તુનું મૂલ્ય નિર્ધારણ

કોઈપણ વસ્તુનું મૂલ્ય તેની માંગ અને પુરવઠા દ્વારા નક્કી થાય છે. જ્યાં બન્ને સરખા થાય ત્યાં વસ્તુની કિંમત નક્કી થાય છે. તેમ સાધનોનું મૂલ્ય પણ તેની માંગ અને પુરવઠાથી સંયુક્ત રીતે નક્કી થાય છે. આથી ઘણા બધા અર્થશાસ્ત્રીઓ એવું માને છે કે સાધનોના મૂલ્ય નિર્ધારણ માટે કોઈ અલગ સિધ્ધાંતની આવશ્યકતા નથી.

પરંતુ ઘણા બધાં અર્થશાસ્ત્રીઓ સાધનોની માંગ અને વસ્તુની માંગ એક સરખી નથી એવું માને છે, કારણકે વસ્તુઓની ઉપભોક્તા દ્વારા માંગ થાય છે અને સાધનોની માંગ ઉત્પાદક દ્વારા થાય છે. ઉપભોક્તા પોતાની જરૂરિયાત સંતોષવા કોઈ પણ વસ્તુની માંગ કરે છે. જ્યારે ઉત્પાદક વ્યક્તિગત જરૂરિયાત માટે નહિ પણ બજારમાં વસ્તુઓની માંગ છે તેના કારણે સાધનોની માંગ કરે છે. તેથી આપણે તેને ‘વ્યુત્પન્ન’ માંગ તરીકે ઓળખીએ છીએ, જ્યારે વસ્તુઓની માંગને ‘પ્રત્યક્ષ’ માંગ કહે છે.

બીજો મહત્વનો તફાવત ઉત્પાદન ખર્ચ છે. ઉત્પાદન ખર્ચની ગણતરી સાધનોને ચુકવાયેલી કિંમતને આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે. પરંતુ સાધનોનું ઉત્પાદન ખર્ચ કેવી રીતે ગણવું ? જમીન એ કુદરતે આપેલી ભેટ છે તો તેના ઉત્પાદન ખર્ચની ગણતરી કેવી રીતે કરવી ? એક વધારાના શ્રમિકના ખર્ચને કેવી રીતે ગણવું ? જમીન સુધારા વધારાનો ખર્ચને માપી શકાય અને શ્રમની ગુણવત્તા સુધારા માટેના તાલીમ ખર્ચને પણ માપી શકાય છતાં સાધનોના ઉત્પાદનખર્ચનો ખ્યાલ બંધબેસતો નથી. વળી, શ્રમ ઉત્પાદનું સજીવ સાધન છે. તેની સેવાનો પુરવઠો તેની આરામની માંગ સાથે સંકળાયેલો છે. આવા અનેક પ્રશ્નોના કારણે સાધનોના મૂલ્ય નિર્ધારણના એક અલગ સિધ્ધાંતની આવશ્યકતા જણાય છે.

11.4 વહેંચણીનો સીમાંત ઉત્પાદકતાનો સિધ્ધાંત/નિયમ :

ઉત્પાદનના સાધન તરીકે કોઈ પણ શ્રમિક એવી મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે. કારણકે શ્રમિક ઉત્પાદન પ્રક્રિયાનું એક સજીવ સાધન છે. નિયોજક માટે શ્રમિકને ચુકવવામાં આવતું વળતર પણ ઉત્પાદન પડતરમાં મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. સામાન્ય રીતે સીમાંત ઉત્પાદકતાનો સિધ્ધાંત વેતન નિર્ધારણ માટે ઉપયોગી થતો અગત્યનો સિધ્ધાંત છે. પૂર્ણ હરિફાઈ કે પછી અપૂર્ણ હરિફાઈ બન્નેમા વેતન નિર્ધારણ માટે સીમાંત ઉત્પાદકતાનો સિધ્ધાંત ઉપયોગી થાય છે.

કોઈપણ નિયોજકના દ્રષ્ટિકોણથી વિચારીએ તો જ્યારે નિયોજક શ્રમિકને ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિમાં કામે લગાડે, ત્યારબાદ વધુ એક શ્રમિકને ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિમાં કામે લગાડે, તો પ્રશ્ન એ થાય કે નિયોજક ક્યાં સુધી વધારે શ્રમિકને કામે લગાડવા ચાલુ રાખશે? તો તેનો જવાબ એ છે કે જ્યાં સુધી શ્રમિક સીમાંત આવક ઉત્પાદકતા અને તેને ચુકવવામાં આવતું વેતન બન્ને એક સરખા ન થઈ જાય. પૂર્ણ હરિફાઈમાં વસ્તુ બજાર તથા સાધન બજાર બન્નેમાં દરેક પેઢી દ્વારા શ્રમિકને ચુકવવામાં આવતું વેતન એ સીમાંત ભૌતિક ઉત્પાદકતાના મૂલ્ય જેટલી થાય છે. અહીં કોઈપણ શ્રમિકને ચુકવવામાં આવતું વેતન એ તેની સીમાંત ભૌતિક ઉત્પાદકતાના મૂલ્ય કરતાં વધારે હોતુ નથી. કારણ કે આમ કરવાથી નિયોજકને નુકશાન ભોગવવું પડે છે. અહીં જો વધારે વેતન ચુકવવામાં આવે તો સામે નિયોજકને સીમાંત ઉત્પાદનમાં તેટલું વળતર પ્રાપ્ત થતું નથી માટે નિયોજકને નુકશાન ઉઠાવવું પડે છે. આ ઉપરાંત પૂર્ણ હરિફાઈ હોવાને કારણે દરેક શ્રમિક એક સરખી ગુણવત્તા ધરાવે છે. આથી શ્રમિકને મળતું વેતન એ સીમાંત આવક ઉત્પાદકતા જેટલું હોય છે.

11.4.1 સિધ્ધાંતની ધારણાઓ :

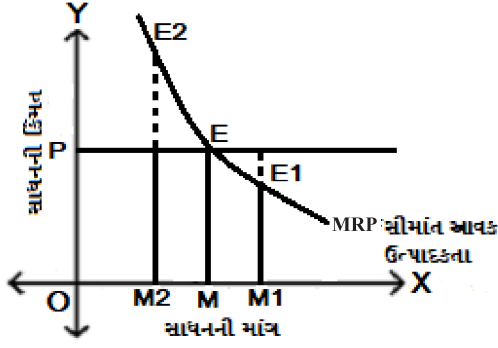
- ઉત્પાદનના સાધન બજારમાં અને વસ્તુ બજારમાં પૂર્ણ હરિફાઈ પ્રવર્તે છે. આનો અર્થ એ છે કે.....
  - ઉત્પાદનના સાધનોનો પુરવઠો સંપૂર્ણ મૂલ્યસાપેક્ષ છે. એટલે કે નિયોજકને પ્રવર્તમાન કિંમતે ઉત્પાદનનાં જોઈએ તેટલાં એકમો મેળવી શકે છે.
  - વસ્તુની માંગ પણ સંપૂર્ણ મૂલ્ય સાપેક્ષ જોવા મળે છે. એટલે ઉત્પાદકને વધારે સાધનો રોકી વધારે વેચાણ કરવા માટે કિંમત ઘટાડવી પડતી નથી પ્રવર્તમાન કિંમતે ગમે તેટલા એકમોનું વેચાણ કરી શકે છે.
- સાધન સંયોજન પરિવર્તનશીલ છે. એટલે કે અન્ય સાધનો સ્થિર રાખી કોઈ એક સાધનમાં વધારો-ઘટાડો કરી શકે છે.
- સાધનોના દરેક એકમો એકરૂપ છે.
- ઉત્પાદનનાં દરેક સાધનો સંપૂર્ણ ગતિશીલ છે.
- અર્થતંત્રમાં પૂર્ણ રોજગારી જોવા મળે છે.
- ઉત્પાદન પધ્ધતિ સ્થિર છે.
- સિધ્ધાંત ઘટતી પેદાશના નિયમ પર આધારિત છે.
- સાધનોની સીમાંત ઉત્પાદકતા માપી શકાય છે.
- નિયોજકનું ધ્યેય મહત્તમ નફા પ્રાપ્તિનું છે.

11.4.2 સિધ્ધાંતની સમજૂતી :

ઉત્પાદનનાં સાધનોને તેની સીમાંત ઉત્પાદકતા જેટલું વળતર આપવામાં આવે છે. અન્ય સાધનોને સ્થિર રાખી કોઈ એક સાધનમાં વધારો કરવાથી કુલ ઉત્પાદનમાં જે વધારો થાય છે તેને સીમાંત ભૌતિક ઉત્પાદન કહે છે. તેને ચાલુ બજાર ભાવે વેચવાથી પ્રાપ્ત થતી આવકને સીમાંત આવક ઉત્પાદકતા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

શ્રમિકોની સંખ્યા	કુલ ઉત્પાદન	સીમાંત ઉત્પાદન	બજાર ભાવ (એકમદીઠ રૂ.)	સીમાંત ઉત્પાદકતા	વેતનદર	વધારાના શ્રમિકને રોકવાથી પ્રાપ્ત થતું ચોખ્ખુ વળતર
1	15	15	1	15	08	07
2	32	17	1	17	08	09
3	46	14	1	14	08	06
4	56	10	1	10	08	02
5	64	08	1	08	08	00
6	70	06	1	06	08	-02
7	74	04	1	04	08	-04

ઉપરોક્ત અનુસૂચિમાં આપણે ઉત્પાદનનાં અન્ય સાધનોને સ્થિર ધારી માત્ર શ્રમિકોની સંખ્યામાં વધારો કરવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત બજારમાં પૂર્ણ હરિફાઈ હોવાના કારણે આપણે બજાર ભાવ પણ સ્થિર ધારી લેવામાં આવ્યા છે. ઉત્પાદનનાં બધા જ સાધનો એકરૂપ હોવાના કારણે તેમને મળતું વેતન પણ સ્થિર ધારવામાં આવ્યું છે. જે દરેક શ્રમિકદીઠ રૂ. આઠ છે. જેમ જેમ શ્રમિકોની સંખ્યામાં વધારો કરવામાં આવે છે. તેમ સીમાંત પેદાશમાં અમુક તબક્કા સુધી વધારો થાય છે અને બાદમાં ઘટતા મળતરના નિયમના કારણે ઘટાડો થાય છે. પ્રથમ શ્રમિકને જ્યારે રાખવામાં આવે ત્યારે સીમાંત પેદાશ રૂ. 15 અને શ્રમિકને આપવામાં આવતું વેતન રૂ. 8 (આઠ) છે. એટલે ચોખ્ખુ વળતર રૂ. 7 છે એ નિયોજકનો નફો છે. ક્રમશઃ શ્રમિકનાં પ્રમાણમાં વધારો કરતાં પાંચમા શ્રમિકે શ્રમિકને આપવામાં આવતું વેતન અને સીમાંત ઉત્પાદકતા બન્ને સરખા થાય છે. ત્યાં નિયોજકને મળતો નફો પણ શૂન્ય થાય છે. એટલે પાંચમા એકમે શ્રમિકનું વેતન નક્કી થાય છે. કારણકે ત્યાં વેતન અને સીમાંત વળતર બન્ને સરખા થાય છે. જો પાંચમા એકમ બાદ પણ શ્રમિકમાં વધારો કરવામાં આવે તો નિયોજકને ખોટ જાય છે. જે છઠ્ઠા અને સાતમાં એકમે -02 અને -04 છે. અહીં પાંચમા શ્રમિકે પેઢી સમતુલા અનુભવશે. શ્રમનું વેતન તેની સીમાંત ઉત્પાદકતા જેટલું નક્કી થાય છે. શ્રમિકની જેમ અન્ય સાધનોને પણ સીમાંત ઉત્પાદકતાએ બરાબર વળતર મળે છે. તેમ કહી શકાય, જો સાધનોને આપવામાં આવતું વળતર તેની સીમાંત ઉત્પાદકતા કરતા વધારે હશે તો નિયોજક સાધનોમાં ઘટાડો કરે છે. વળતર ઓછું હશે તો સાધનોમાં વધારો કરે છે. જ્યાં સુધી સાધનોની સીમાંત ઉત્પાદકતા અને સાધનની કિંમત સરખા ન થાય ત્યાં સુધી સાધન સંયોજનમાં ફેરફાર કરે છે. આ બાબતને આપણે આકૃતિથી સમજીએ.

ઉપરોક્ત આકૃતિમા OX ધરી પર સાધનોની માંગ દર્શાવેલ છે. અને OY ધરી પર તેની કિંમત દર્શાવવામાં આવેલ છે. દરેક સાધને OP જેટલું વળતર આપવામાં આવે છે. કારણકે બજારમાં પૂર્ણ હરિફાઈ હોવાના કારણે OP કિંમતે ગમે તેટલા સાધનો મળી શકે છે. MRP સીમાંત આવક ઉત્પાદકતા રેખા છે. જે સાધનોની માંગ દર્શાવે છે. OM જેટલા સાધનો રોકવામાં આવે છે. કારણકે E બિંદુએ સાધનોની કિંમત અને સાધનોની સીમાંત ઉત્પાદકતા સરખા થાય છે.

જો વધુ એકમે (OM2) રોકવામાં આવે તો કિંમત કરતા સીમાંત ઉત્પાદકતા ઓછી છે. તેથી નિયોજકને ખોટ જાય છે. બીજી તરફ જો OM2 જેટલા સાધનો રોકવામાં આવે તો કિંમત કરતા સીમાંત ઉત્પાદકતા વધુ છે. તેથી હજુ પણ વધારે સાધનો રોકવાથી નિયોજકનો નફો વધી શકે છે. આથી સાધનોની કિંમત અને સાધનોની સીમાંત ઉત્પાદકતા સરખી થાય ત્યાં સાધનોનું કિંમત નિર્ધારણ થાય છે.

11.4.3 નિયમની મર્યાદા :

1. આ સિધ્ધાંતમાં દરેક શ્રમિક એક સમાન ગુણવત્તા ધરાવે છે. તેવું માનવામાં આવે છે. વાસ્તવમાં શ્રમિકોની ગુણવત્તા કે કાર્યક્ષમતા એકસમાન હોતી નથી.
2. વાસ્તવિકતા જોવા જઈએ તો બજારમાં દરેક નિયોજક સીમાંત ઉત્પાદકતા કે સીમાંત આવક ઉત્પાદકતાના ખ્યાલથી જરા પણ પરિચિત હોતો નથી. માટે વેતન ચુકવતી વખતે તે કોઈ આવું વિશ્લેષણ કરતાં નથી માટે આ સિધ્ધાંત એટલો વ્યવહારુ નથી. હકીકતમાં જ્યારે મહત્તમ નફા વિશે નિયોજક વિચારે ત્યારે એ પોતાને પ્રાપ્ત થતાં સીમાંત ઉત્પાદન કે પ્રાપ્ત થતી આવક જેવી બાબતો તેના ધ્યાન પર આવે છે.
3. પૂર્ણ હરિફાઈની ધારણા જે વસ્તુ બજાર કે સાધન બજાર માટે કરવામાં આવે છે. તે પણ અવાસ્તવિક છે.
4. વસ્તુની બજારમાં માંગમાં વધારો થાય ત્યારે સાથે સાથે સાધન બજારમાં શ્રમિકોની માંગમાં પણ વધારો થાય અથવા વસ્તુની માંગ ઘટતા શ્રમિકોની માંગમાં પણ ઘટાડો થાય તેવું થતું નથી. આમ, વાસ્તવમાં માંગના વધારા ઘટાડાની સાથે શ્રમિકોની માંગમાં પણ વસ્તુના ટૂંકાગાળામાં કોઈ ફેરફારો થતા નથી.
5. સિધ્ધાંતમાં શ્રમિકોની સંપૂર્ણ હરિફાઈ ગતિશિલતાની ધારણા કરવામાં આવે છે. હકીકતમાં શ્રમિકએ સજીવ સાધન હોવાથી ભાષા, સંસ્કૃતિ, રીતિરિવાજ વગેરે બાબતો અસર કરતી હોવાથી શ્રમિકોની એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ ગતિશિલતા એટલી સરળ નથી.

6. આ સિધ્ધાંતમાં પૂર્ણ રોજગારીની ધારણા કરવામાં આવે છે. જ્યારે હકીકતમાં બજારમાં પૂર્ણ રોજગારી જોવા મળતી નથી.

11.5 સારાંશ :

આ પ્રકારણમાં આપણે જોયું કે, શ્રમિકને ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિનું એક મહત્વનું અંગ છે. શ્રમિક ભાગીદારીથી ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિ સારી રીતે પાર પાડે છે. જેમાં શ્રમિકોની કુશળતા, કાર્યક્ષતા, અનુભવ અને જ્ઞાન ઉત્પાદકને ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિને સારી રીતે પાર પાડવામાં મદદરૂપ બને છે. આમ, ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિમાં ઉત્પાદનના બીજા ઉત્પાદનના સાધનોની સાથે શ્રમિક પણ પોતાની ભુમિકા ભજવે છે. આથી તેને પણ તેની ભાગીદારી બદલ વળતર પ્રાપ્ત થાય છે. અહીં શ્રમિકને તેની સીમાંત ઉત્પાદકતા પ્રમાણે વળતર આપવામાં આવે છે. જો સીમાંત ઉત્પાદકતા કરતાં વધુ વળતર ચુકવવામાં આવે તો ઉત્પાદન એકમને નુકશાન જાય છે. અને જો સીમાંત ઉત્પાદકતા કરતાં ઓછું વળતર ચુકવવામાં આવે તો શ્રમિકનું શોષણ થાય છે. આમ, શ્રમિકને મળતું વેતન અને સીમાંત ઉત્પાદકતા જ્યાં સરખા થાય તેટલો શ્રમિકોનો પુરવઠો ઉત્પાદનના એકમો સમાન રાખવાનું પસંદ કરે છે.

આમ છતાં, દરેક ક્ષેત્રમાં શ્રમિકોને એક જ સરખા પ્રમાણમાં વેતન મળતું હોય તેવું જરૂરી નથી, કારણ કે જુદા-જુદા ક્ષેત્રમાં શ્રમિકને મળતા વેતન જુદા જુદા હોવાના ઘણા કારણો છે.

1. જેમાં જુદા-જુદા ક્ષેત્ર તરફ જુદા-જુદા લોકોનું આકર્ષણ જુદું જુદું હોય છે. જેમ કે, બધા શિક્ષક થવા નથી માંગતા અથવા બધા એન્જિનિયર કે પાઈલોટ થવા નથી માંગતા. આમ તે ક્ષેત્રમાં શ્રમિકોનો પુરવઠો ઓછો કે વધારે રહે છે. અને જે પ્રમાણે જે તે ક્ષેત્રમાં શ્રમિકોનો પુરવઠો રહે તે પ્રમાણે શ્રમિકોની કિંમત રહેતી હોય છે. આથી જુદા-જુદા ક્ષેત્રમાં શ્રમિકોને પ્રાપ્ત થતા વેતન અલગ-અલગ રહેતા હોય છે.
2. આ ઉપરાંત શ્રમિક ઉત્પાદનનું જીવંત સાધન હોવાથી શ્રમિકોની ગતિશિલતા ઓછી હોય છે. આથી શ્રમિકો બહુ સરળતાથી એક ક્ષેત્રમાંથી બીજા ક્ષેત્રમાં અથવા એક જગ્યાએથી બીજા જગ્યાએ જવા તૈયાર થતા નથી. આ પરીબળોને કારણે પણ જુદા-જુદા ક્ષેત્રમાં શ્રમિકોનો પુરવઠો જુદો-જુદો રહે છે. આથી તે પ્રમાણે શ્રમિકોને મળતા વેતન પણ અલગ-અલગ રહે છે.
3. આ ઉપરાંત સર્વસામાન્ય પરિબળ શ્રમિકોની સમરૂપ છે. બધા એકમો સરખા છે. તેવી ધારણા કરી શકાય પરંતુ વાસ્તવમાં જોઈએ તો બધા શ્રમિકો એકબીજાથી અલગ અલગ હોય છે. શ્રમિકો મોટા ભાગે કુશળતાથી, તાલીમથી, અનુભવથી, લાયકાતથી, કાર્યક્ષમતાથી અલગ અલગ હોય છે. આમ, ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિમાં જ્યારે તેઓ ભાગ લે ત્યારે તેમની સીમાંત ઉત્પાદકતા પણ જુદી-જુદી રહે છે. આથી પણ તેમને મળતું વેતન જુદું-જુદું રહે છે.

આમ, ઉપરોક્ત ઘણા પરિબળો એવા છે કે જેના કારણે દરેક શ્રમિકને પ્રાપ્ત થતું વેતન અલગ અલગ રહેવા પામે છે.

★ ચાવીરૂપ શબ્દો :

- વેતન : ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવા બદલ અથવા પોતાના શારીરિક કે માનસિક શ્રમ કે બન્ને શ્રમના બદલામાં પ્રાપ્ત થતું નાણાકીય કે બિનનાણાકીય વળતર

- વહેંચણી : ઉત્પાદન પ્રવતિમાં ભાગ લેતા ઉત્પાદનના સાધનોને ઉત્પાદનના મુલ્યમાંથી આપવામાં આવતું વળતર એટલે વહેંચણી
- સીમાંત ઉત્પાદન : વધારાના એક એકમ દ્વારા કુલ ઉત્પાદનમાં જે વધારો કરવામાં આવે તેને સીમાંત ઉત્પાદન કહેવામાં આવે છે.
- મજૂર મંડળ : એક સરખા હેતુ માટે એકઠા થયેલ શ્રમિક સંગઠન
- શ્રમની ગતિશિલતા : શ્રમિકોની એક ભૌગોલિક સ્થળેથી અન્ય સ્થળે અથવા એક ક્ષેત્રમાંથી અન્ય ક્ષેત્રમાં ફેરબદલ થવાની સંભાવના કે શક્યતા.

★ તમારી પ્રગતિ ચકાસો :

(અ) નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો.

1. વેતનનો અર્થ આપો.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. વેતનની સીમાંત ઉત્પાદકતાનો સિધ્ધાંત /નિયમ સમજાવો

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. જુદા-જુદા ક્ષેત્રોમાં શ્રમિકોને મળતા વેતન શા માટે અલગ અલગ જોવા મળે છે.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. વેતનના સીમાંત ઉત્પાદકતા સિધ્ધાંતનું મહત્વ અને મર્યાદા જણાવો.

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....

5. વસ્તુ મૂલ્ય નિર્ધારણ અને સાધન મૂલ્ય નિર્ધારણ વચ્ચેનો ભેદ સમજાવો.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

(બ) નીચેના વિધાનો ચકાસો.

1. "સીમાંત ઉત્પાદકતા સિદ્ધાંત" અનુસાર પૂર્ણ હરિફાઈમાં શ્રમિકને ચૂકવવામાં આવતું વેતનએ સીમાંત ભૌતિક ઉત્પાદકતાના મૂલ્ય બરાબર હોય છે.
2. સીમાંત ઉત્પાદકતાનો સિદ્ધાંત પૂર્ણ હરિફાઈની ધારણા પર આધારિત છે.
3. સીમાંત ઉત્પાદકતાના સિદ્ધાંત અનુસાર દરેક શ્રમિકની કામ કરવાની ગુણવત્તા અલગ-અલગ ધારવામાં આવી છે.
4. શ્રમએ ઉત્પાદનનું સજીવ સાધન છે.
5. સાધનોની માંગ પ્રત્યક્ષ ઉપભોગ માટે કરવામાં આવે છે.

★ તમારી પ્રગતિ ચકાસોના જવાબો :

1. સાચું
2. સાચું
3. ખોટું
4. સાચું
5. ખોટું

★ સંદર્ભ :

- 1) અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો , એચ.કે.ત્રિવેદી, ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, અમદાવાદ
- 2) Introductory Micro Economics, Pradeep Kumar4 Taxman Publication
- 3) Micro Economics, Paul Krugmen& Robin Wells, Worth Publishers, Mcmilan Education
- 4) Micro Economics, Roberts Pindyck and Daniel, Rubinfeld, pearson Publication
- 5) Micro Economics, Rajiv Bansal